
PLASTICA ANTROPOMORFĂ DIN AȘEZAREA CUCUTENIANĂ DE LA BRÂNZENI VIII, JUD. EDINEȚ

---

de Victor Sorochin

Situl Brânzeni VIII se află în punctul „La Sâece”, la 1,2 km vest de satul Brânzeni (comuna Brânzeni, jud. Edineț). Stațiunea a fost semnalată de N.A. Chettraru în anul 1966 și ocupă un promontoriu, cu dimensiunile de aproximativ 30 de ha, situat la confluența râurilor Racovăț și Draghiște (afluenți de stânga ai Prutului). Promontoriul are o suprafață relativ plană, cu înălțimea de aproximativ 25-30 m de la nivelul luncii (Markeviči, 1973, p. 60-61). Așezarea a fost cercetată prin săpături sistematice în anii 1979-1980, fiind dezvelite șapte locuințe de suprafață și câteva gropi, aparținând culturii Cucuteni (Markeviči, 1981, p. 390-391). De asemenea, a fost cercetată și o necropolă sarmatică (Grosu, 1985, p. 129-142). Conform planului așezării cucuteniene realizat prin metoda aerofotometriei de C.V. Šiškin, locuințele sunt dispuse în cercuri concentrice. Un element esențial în organizarea caselor îl constituie dispunerea lor la periferie pe șiruri paralele. Cu toate că așezarea este intens locuită în prezent, se pot observa mai multe grupuri de locuințe (Sorochin, 1993, p. 81, fig. 7).

Așezarea Brânzeni VIII a fost inclusă în faza Cucuteni B și atribuită stațiunilor de tip Mereșeuca (jud. Edineț), din cadrul cărora fac parte siturile Miorcani, nivelul superior (jud. Botoșani), Bodaki (reg. Ternopol), Voroșilovka și Sosny (reg. Vinnica), Nezvisko, nivelul superior (reg. Ivano-Frankovsk) etc. (Sorochin, 1983, p. 102-111; 1990, p. 97-98; 1994, p. 79; 1997, p. 485; Nițu, 1969, p. 279-298; Popova, Černyš, 1967; Černyš, 1982; Gusev, 1995).

Colecția de piese antropomorfe de la Brânzeni VIII constă din 63 de fragmente și o statueta aproape întreagă (fig. 1/6) care, convențional, au fost divizate în: 1) părți superioare (capul, torsul) – 16 ex.; părțile mijlocii (bazinul, picioarele, uneori parțial torsul) – 28 de ex.; 3) părțile inferioare (picioarele) – 17 ex. și 4) fragmente atipice – 2 ex.

Majoritatea statuetelor au fost modelate din pastă fină, omogenă, similară ceramicii pictate, fiind acoperite în multe cazuri cu un înveliș subțire de lut, ulterior lustruit (43 de exemplare). De obicei, ele sunt bine arse, însă la unele piese de dimensiuni mari miezul este de culoare cenușie. Culoarea statuetelor variază de la galben până la roșu-cărămiziu. Din această categorie fac parte cu precădere reprezentările decorate și, în special, cele pictate. O parte din statuete au fost lucrate din pastă având ca degresanți șamotă microgranulară și resturi de origine organică, porozitățile acestora observându-se la suprafață și în spărturi (21 de exemplare). În unele cazuri statuetele sunt acoperite cu o angobă subțire, netezită mai mult sau mai puțin îngrijit și, mai rar, lustruită

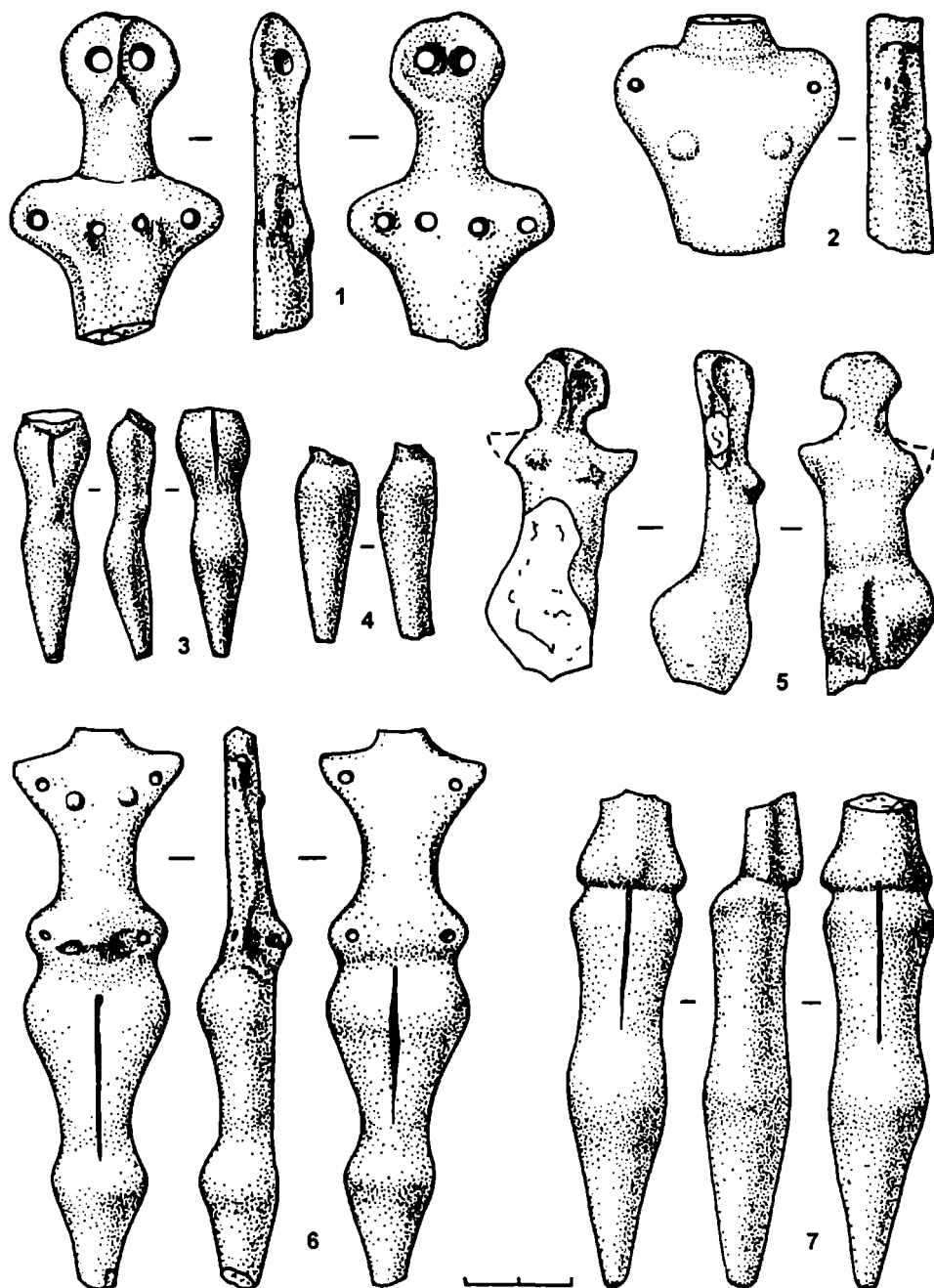

Fig. 1 – Brânzeni VIII. Fragmente de statuete antropomorfe.

(fig. 2/6). Arderea acestor reprezentări este incompletă, neuniformă și culoarea lor variază de la negru până la gălbui, miezul rămânând cu preponderență cenușiu sau negru. În această categorie prevalează piesele fără decor, cu toate că nu lipsesc nici cele cu decor incizat (fig. 3/3). Cu toate deosebirile menționate, ultima categorie nu poate fi atribuită figurinelor, căci acestea nu corespund criteriilor definite (Monah, 1997, p. 68, 69, 112, 113).

Din punct de vedere al dimensiunilor, plastica antropomorfă de la Brânzeni VIII a fost împărțită în trei grupe: A – piese mici (3-8 cm), reprezentate de 10 exemplare, majoritatea lor (9 ex.) fiind nedecorate (fig. 1/3, 4; 2/4, 5; 3/1, 2; 4/1, 2, 6) și doar un fragment de picior unic este ornamentat cu linii negre oblice. Statuetele din categoria B (piese mijlocii – 8-25 cm) prevalează numeric (52 de ex.). În categoria C poate fi inclusă o piesă care, probabil, provine de la o statueta cu înălțimea de 7 cm. Fragmentul reprezintă partea inferioară a unui picior conic, care se îngustează spre talpă. Suprafața piesei este bine lustruită, iar în spărtură se observă angoba și trei bucăți de lut despărțite de fisuri. Probabil că statueta a fost modelată din trei bucăți verticale. În partea superioară piesa este decorată cu o bandă din linii albe înguste și o linie mediană neagră lată. De asemenea, s-a trasat o incizie verticală care redă, probabil, picioarele detașate. Partea inferioară este ornamentată cu negru, care formează în zona de sus un șir de „colți”, interspațiile fiind vopsite cu alb (fig. 5/4).

După poziție, statuetele antropomorfe de la Brânzeni VIII se divizează în două categorii: 1) verticale și 2) șezânde. În prima categorie au fost incluse, cu o anumită siguranță, 53 de piese, care predomină numeric (fig. 1; 5; 6). Capul reprezentărilor este redat sub formă de disc cu doi lobi separați de o nervură mediană (fig. 1/1, 2; 2/10; 7/1, 2, 3). Ochii sunt marcați prin două orificii. Torsul este relativ aplatizat, cu talia mai mult sau mai puțin marcată, brațele reprezentate prin „amorse” cu capetele, de regulă, rotunjite (fig. 1/1, 2) și mai rar ascuțite (fig. 1/5; 2/3). Gâtul statuetelelor este distinct, subliniat uneori printr-o incizie slabă în partea inferioară (fig. 1/2; 2/10). În modelarea sânilor au fost utilizate trei procedee. Primul procedeu constă în aplicarea pe piept a unor pastile de lut care au fost identificate la șase piese (fig. 1/2, 6; 2/3; 8/2). Două statuete se remarcă prin masivitatea sânilor lăsați în jos (fig. 7/3; 9/3). La alte două figurine sâni au fost modelați prin „tragerea” pastei de pe piept (fig. 1/5; 9/2). Al doilea procedeu, atestat la patru statuete, constă în folosirea unui obiect cu capătul ascuțit, cu care era împins lutul până la formarea pe piept a sânilor (fig. 1/1; 2/10; 7/1-3).

Partea superioară a reprezentărilor din categoria dată este identică sau similară, însă ele se deosebesc după modelarea picioarelor. După acest criteriu, statuetele examinate au fost împărțite în câteva tipuri. Cele mai frecvente (31 de ex.) sunt figurinele cu un picior unic, alungit, având în zona genunchiului o proeminență.

De obicei, picioarele se termină printr-un vârf conic sau o talpă mică (fig. 1/7; 2/9; 3/4; 4/2, 6, 10; 5/4, 5; 6/2). Fesele și partea superioară a picioarelor sunt deseori detașate prin incizii verticale (fig. 1/3, 6, 7; 3/4; 4/3, 6; 5/4-6; 6/3). Un alt tip îl formează figurinele cu picioare lipite, clar conturate și separate pe întreaga lor lungime de o incizie verticală. La piesele analizate nu s-au păstrat extremitățile picioarelor, însă - judecând după analogii - acestea erau sub formă de vârf sau talpă mică (fig. 2/1, 2, 6; 3/2; 4/1, 8; 5/3; 8/1).

În cel de-al treilea tip au fost incluse reprezentările cu partea inferioară cilindrică, care se termină printr-un suport discoidal. Picioarele și fesele sunt delimitate de incizii verticale (fig. 2/11; 9/1; 10/1).

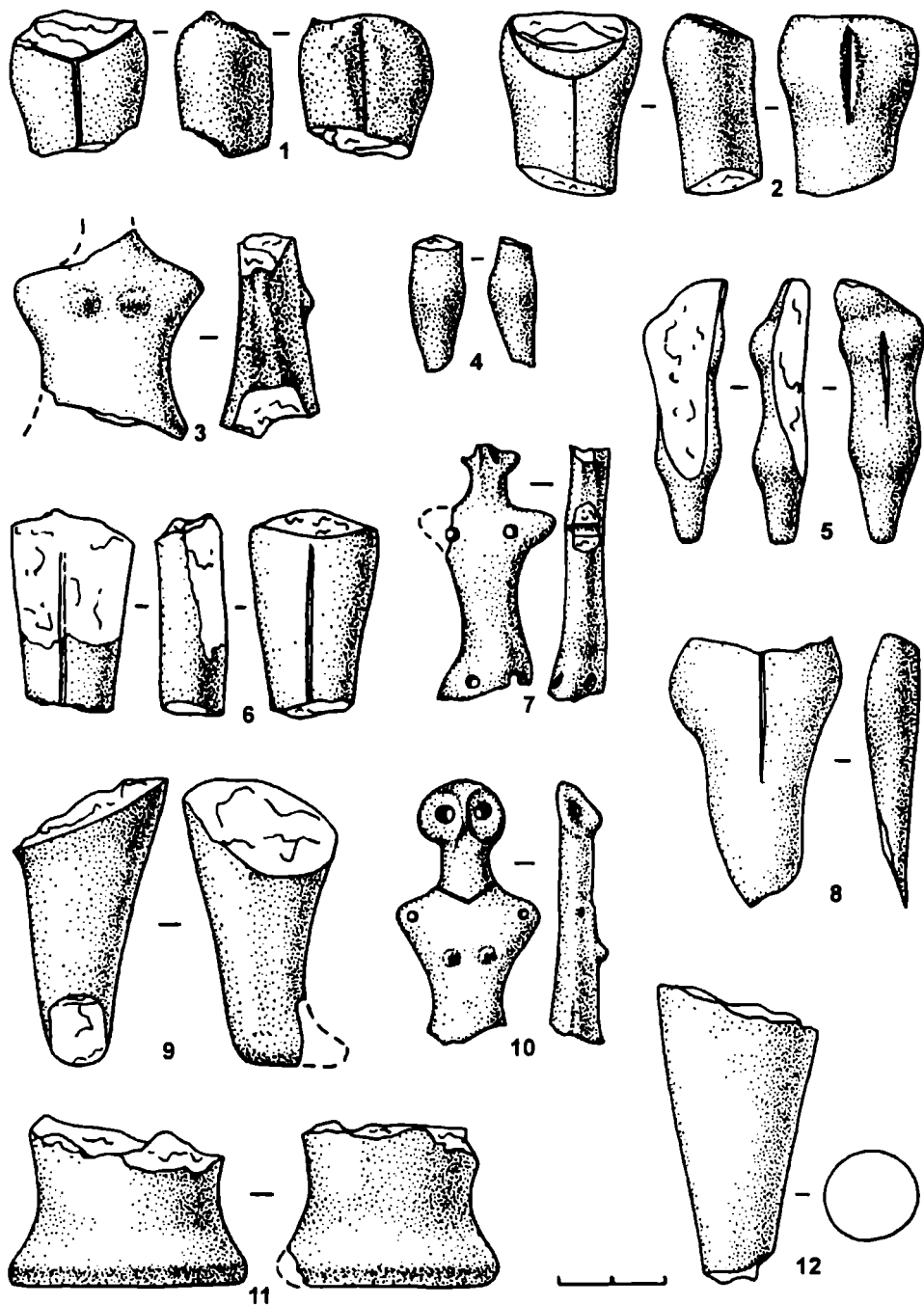

Fig. 2 – Brânzeni VIII. Fragmente de statuete antropomorfe.

Remarcăm în această categorie o statueta feminină modelată cu o anumită neglijență. Corpul este netezit, capul apare sub formă de disc cu doi lobi detașați printr-o nervură mediană, umerii redați prin „amorse”, gâtul scurt, relativ cilindric, talia suplă și fesele redade moderat. După maniera de modelare și redarea elementelor anatomice, piesa analizată are unele trăsături specifice plasticii antropomorfe din faza Cucuteni A (fig. 1/5).

Categoria statuetelor șezânde este reprezentată de șase exemplare de dimensiuni mijlocii. Trei piese au corpul masiv, cu fesele modelate exagerat (fig. 8/4; 10/2, 3). Picioarele statuetelor au fost lucrate separat, demarcate pe ambele părți de incizii adânci sau caneluri (fig. 3/5; 8/4; 10/2, 3) sau reprezintă un picior delimitat, de asemenea, prin incizii (fig. 4/9). Poziția picioarelor a fost identificată la patru piese. Trei dintre ele au picioarele îndoite de la genunchi (fig. 4/9; 8/4; 10/2, 3), iar la o piesă acestea sunt întinse (fig. 3/5). După poziția bustului, statuetele șezânde se împart în două tipuri: 1) cu bustul înclinat în interior (fig. 8/3, 4; 10/2) și 2) cu bustul înclinat în exterior (fig. 4/9; 10/3).

Statuetele de la Brânzeni VIII au fost modelate în tehnicile constatate pentru complexul cultural Cucuteni-Tripolie. Reprezentările de dimensiuni mici au fost lucrate, probabil, dintr-o bucată. În aceeași tehnică au fost modelate parțial și statuetele verticale, zvelte. Prezența tehnicii „din două bucăți” este demonstrată de o figurină în poziție șezândă. În spărtură se observă bucata de lut, din care au fost modelate piciorul, bazinul și partea inferioară a bustului (fig. 10/2). Tehnica „din trei bucăți” a fost identificată, după cum am remarcat mai sus, la o statueta de dimensiuni mari (fig. 9/4). În același mod a fost lucrată și o piesă în poziție șezândă. În spărtură se observă că picioarele au fost realizate separat, apoi îmbinate prin presare și acoperite cu o angobă comună. Bustul a fost lucrat, probabil, separat și unit la partea inferioară (fig. 10/3). Acest fapt este dovedit de bustul unei alte piese, modelat dintr-o bucată, rupt pe linia unirii cu partea inferioară (fig. 7/2).

În colecția de la Brânzeni VIII au fost identificate piese: 1) fără decor (fig. 1/ 2-5; 2/1-8, 11, 12; 4/1-8, 10; 5/1-4, 6); 2) vopsite cu roșu crud după ardere (fig. 1/1, 6, 7; 2/9; 4/2, 9; 5/5; 10/2); 3) cu elemente plastice asociate cu pictură neagră (1 ex.); 4) cu decor incizat (fig. 1/1; 2/10; 3/3, 4); 5) cu ornament pictat (fig. 7; 8; 9/1, 2, 4; 10/1, 3); 6) cu decor pictat și roșu crud după ardere (fig. 6/4; 10/3). Probabil că statuetele vopsite cu roșu crud erau mai numeroase, însă urme de vopsea s-au păstrat doar pe câteva exemplare.

Modelarea plastică a decorului a fost constatată pe o statueta în poziție șezândă, cu o bandă de lut în relief, reprezentând centura prinsă la mijloc cu o paftă de formă rotundă. Centura este decorată cu două rânduri paralele de gropițe. Ornamentul pictat s-a conservat parțial pe fese și șolduri, desenat pe un fond roșu bine lustruit, reprezentând linii oblice pe fese și verticale pe șolduri. Urme de vopsea roșie se observă pe partea inferioară a centurii (fig. 8/4).

Statuetele cu decor incizat sunt reprezentate de cinci piese. Două dintre ele sunt ornamentate cu eșarfă, trasată pe ambele părți de pe umărul drept (fig. 3/1, 3). La întretăierea liniilor pe talie, o piesă are sub umărul stâng o slabă proeminență organică (fig. 3/3). O altă statueta feminină cu capul discoidal și doi lobi demarcați printr-o nervură mediană are ochii redați prin două orificii, gâtul înalt, distinct, umerii sub formă de „amorse”, ambele având perforații, sânii marcați prin proeminențe organice și talia suplă. Piesa este decorată la baza gâtului cu incizii care formează un unghi cu vârful în jos (fig. 2/10). O statueta masculină este ornamentată cu două incizii, dintre care una a fost trasată în jurul brăului (fig. 3/2). Ultima figurină este decorată în zona bazinului și la spate cu linii scurte orizontale (fig. 3/4).

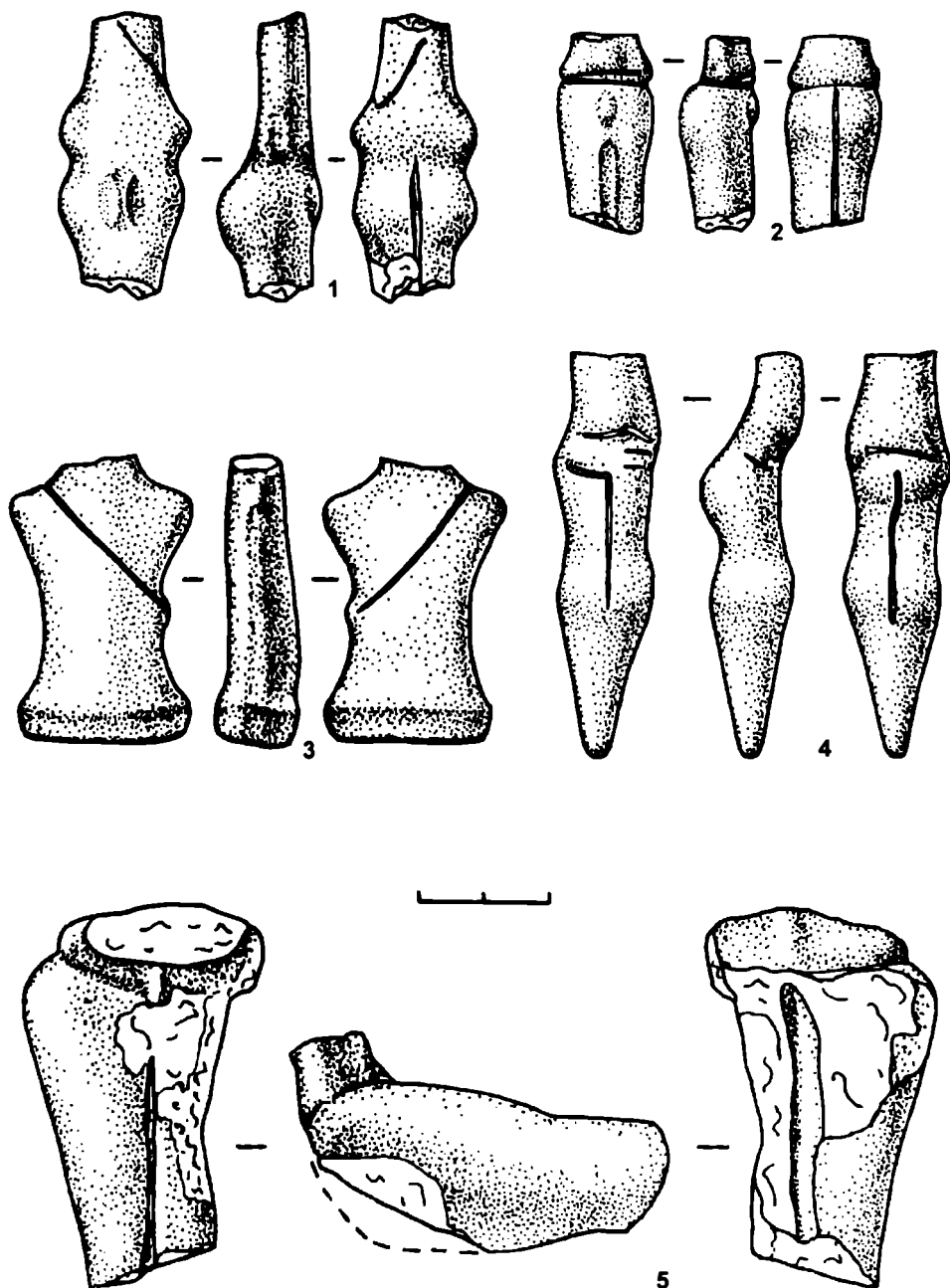

Fig. 3 – Brânzeni VIII. Fragmente de figurine antropomorfe.

Din aşezarea Brânzeni VIII au fost recuperate 18 reprezentări cu decor pictat. Picioarele statuetelor sunt ornamentate, de regulă, cu dungi oblice negre pe fondul natural sau, mai rar, roşu (fig. 6/5). Deseori, în dreptul inciziilor care delimitează picioarele, dungile negre formează unghiuri cu vârful în sus sau în jos. (fig. 6/1, 6; 8/1; 9/1; 10/1-3). Uneori dungile negre au fost trasate cu o oarecare neglijenţă (fig. 6/3). Pe picioarele unei piese au fost desenate linii şerpuitoare şi oblice (fig. 6/2). Fesele statuetelor sunt ornamentate în acelaşi mod, cu dungi negre dispuse oblic sau orizontal şi uneori vertical (fig. 6/3, 6; 8/1, 3; 10/1-3). Cu motive decorative nepretenţioase sunt ornamentate abdomenul, pieptul şi spatele statuetelor. Dungile negre dispuse orizontal, oblic, formând deseori unghiuri cu vârful în jos sau în sus, constituie elementul esenţial în compoziţiile ornamentale (fig. 6/6, 8/1, 3; 9/2; 10/1, 2). Pe o piesă s-au pictat romburi, obţinute prin întretăierea liniilor oblice şi verticale (fig. 10/3).

O deosebită atenţie merită trei piese reprezentând partea superioară a statuetelor (fig. 7/1-3). Toate trei exemplarele au capul modelat sub formă de disc cu doi lobi delimitaţi de o nervură mediană, ochii sunt redaţi prin orificii, gâtul înalt, umerii marcaţi prin „amorse” cu perforaţii (2 ex.), sânii realizaţi prin proeminente organice, bustul este relativ aplatizat, având în partea inferioară o cavitate (fig. 7/2, 3). Suprafaţa statuetelor este bine lustruită (fig. 7/1, 3). Una din statuete a fost vopsită cu roşu-cărămiziu înainte de ardere, care a servit ca fond. Pe lobul drept al piesei, mai sus de perforaţia ochiului, au fost pictate două linii scurte dispuse oblic, gâtul şi baza lui au fost ornate cu cinci dungi negre, iar de la braţul stâng, spre subsuara celui drept, întretăind sânul drept şi încercuind bustul, s-a trasat o linie neagră dispusă oblic. Pe partea dorsală, discul capului, gâtul şi parţial bustul au fost pictate cu negru, redându-se astfel coafura. Partea inferioară, conservată, a coafurii este de formă ovală (fig. 7/1). A doua statueta este de culoare gălbui-cenuşie, decorată pe gât cu două dungi negre, mai jos de sâni fiind desenată o linie de aceeaşi culoare, dispusă oblic, de la care s-au trasat în evantai dungi similare. Spatele statuetei a fost decorat cu o spirală şi linii orizontale sau oblice, care în partea inferioară formează un triunghi (fig. 7/2). Faţa ultimei reprezentări a fost ornată cu trei dungi negre, care au întretăiat nervura mediană şi perforaţia stângă a ochiului, pe gât fiind desenate trei linii orizontale, iar la baza lui o linie mai lată. Pe bust s-au trasat dungi oblice. Spatele piesei a fost decorat cu dungi similare, dispuse orizontal. Discul capului a fost pictat cu negru, de la acesta coborând, pe spate, o coadă lungă de formă relativ rectangulară, cu capătul rotunjit (fig. 7/3).

După cum am menţionat mai sus, pe două piese pictate au fost semnalate urme de vopsea roşie crudă. O piesă reprezintă partea superioară a bustului, ea fiind decorată pe ambele părţi cu dungi negre oblice (fig. 9/3). De la a doua statueta s-a conservat piciorul unic, ornate cu linii oblice şi orizontale. Partea inferioară a piciorului a fost pictată cu negru, marcându-se încălţămintea (fig. 6/4).

Referitor la diferenţierea statuetei pe criteriul vârstei, în colecţia de la Brânzeni VIII au fost identificate piese cu unele elemente ce permit încadrarea probabilă în ipostazele zeităţii feminine. Tipul de reprezentare alungită cu talia zveltă şi şoldurile înguste, cu sânii fermi, marcaţi prin „pastile”, care predomină în plastica analizată, a fost atribuită de D. Monah ipostazei de virgină a principalei divinităţi feminine (Monah, 1997, p. 125). Două statuete în poziţie şezândă au fesele modelate exagerat. Este semnificativ că ambele au pântecul proeminent şi, probabil, fac parte din categoria „matroanelor” (fig.

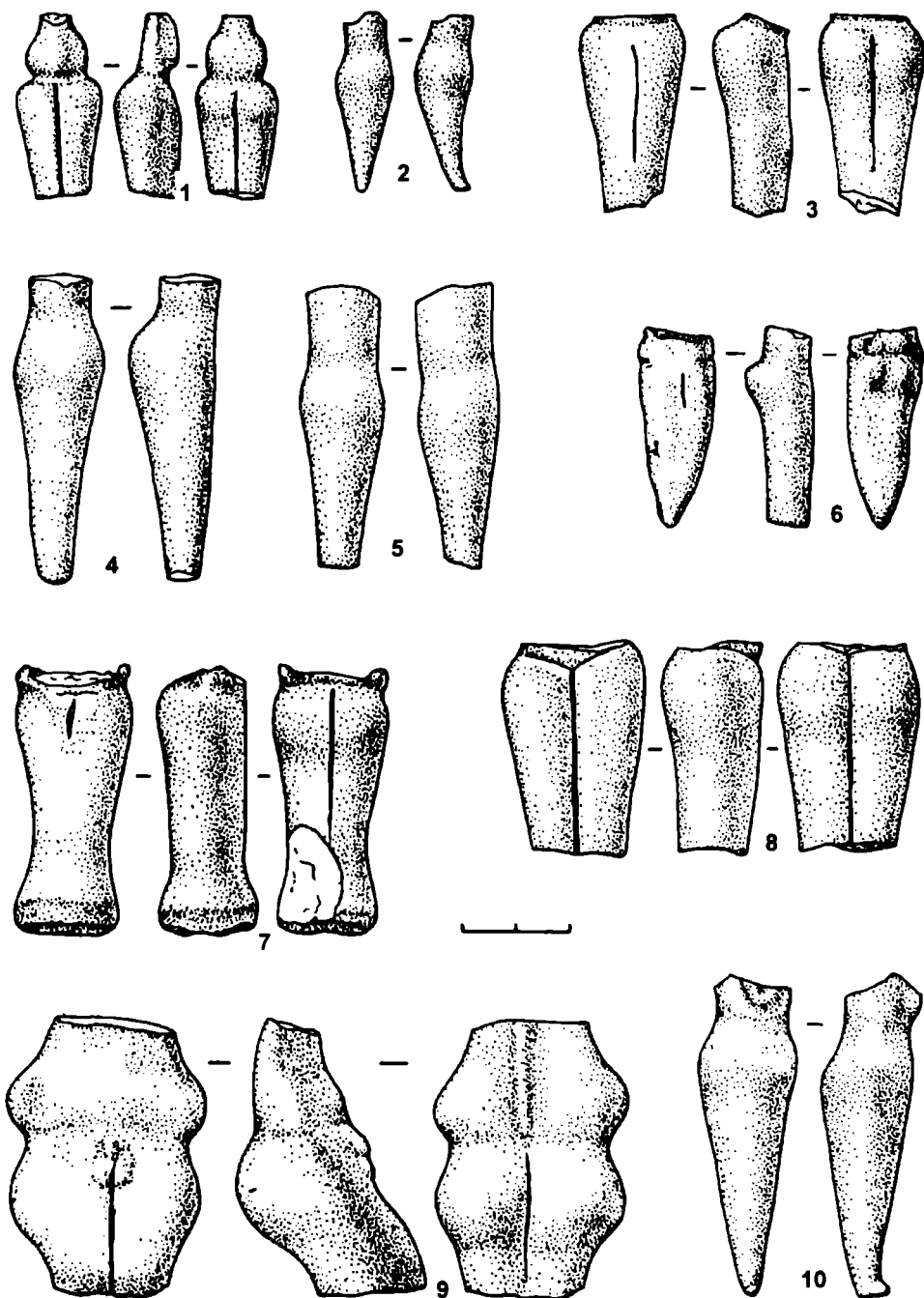

Fig. 4 – Brânzeni VIII. Fragmente de figurine antropomorfe.

8/4; 10/3). În aceeași categorie trebuie incluse statuetele cu reprezentarea gravidității, în poziție șezândă (fig. 8/3), care au o cavitate în zona abdomenului (fig. 7/2, 9/1). Autorul citat mai sus include în categoria „matroanelor” statuetele cilindrice sau cu partea inferioară cilindrică (Monah, 1997, p. 125-126), idee confirmată de o figurină de la Brânzeni VIII, realizată pe un suport discoidal și având pântecul proeminent (fig. 10/1). Existența unui personaj mitologic în vârstă, în colecția examinată, este ilustrată de două piese modelate cu sânii „căzuți” (fig. 7/3; 9/3).

Un alt criteriu definitoriu în clasificarea plasticii antropomorfe neo-eneolitice este cel sexual. Majoritatea reprezentărilor din colecția de la Brânzeni VIII sunt feminine. Statuetele de tipul alungit, „fusiforme” trebuie probabil incluse în categoria celor nominalizate. Un număr de 13 exemplare au bustul cu sânii redați în diverse moduri. Sânii unei piese au fost marcați prin două perforații. Perforații similare au fost executate și în partea inferioară a bustului (fig. 2/7). O altă statueta are sânii slab marcați prin proeminențe conice și prin perforații. De asemenea, au fost perforate „amorsele” (fig. 1/1). Menționăm și o statueta feminină cu sânii sub formă de proeminențe conice, cu „amorsele” perforate și cavitate (fig. 7/2). Tot categoriei figurinelor feminine îi aparțin și reprezentările cu pântecul mai mult sau mai puțin proeminent (fig. 8/1, 4; 10/1, 3) și cavitat (fig. 9/1). Triunghiul pubian este redat prin incizii sau caneluri cu interiorul vopsit cu negru sau negru-ciocolatiu (fig. 6/6; 10/1-3). După cum a relevat D. Monah, sexul feminin se mai redă și printr-o incizie verticală (Monah, 1997, p. 127), de felul celor care au fost identificate și în colecția de la Brânzeni VIII (fig. 1/3, 6, 7; 2/1, 2, 6, 8; 3/4; 4/1, 3, 6-8; 5/2, 5, 6; 6/3; 8/1; 9/1). Interes prezintă și o statueta cu o incizie verticală și două „pastile” pe ambele părți ale ei (fig. 5/4).

Pe statuetele feminine de la Brânzeni VIII sunt reprezentate coliere, redat prin incizii și dungi pictate. Pe o figurină incizia a fost slab schițată repetând forma bazei gâtului (fig. 1/1). Incizia de pe o altă statueta formează un unghi cu vârful în jos (fig. 2/10). Acest tip de colier este cel mai răspândit în complexul cultural Cucuteni-Tripolie (Pogoževa, 1983, p. 122-123). Colierele pictate prin dungi negre pe piesele de la Brânzeni VIII sunt dispuse pe gât și la baza lui (fig. 7/1-3). Figurinele menționate de A.P. Pogoževa (Pogoževa, 1983, p. 122-123) și D. Monah (Monah, 1997, fig. 132/2, 3, 7, 8; 146/8; 167/1) au colierele dispuse, de regulă, la baza gâtului și pe piept.

În colecția de la Brânzeni VIII, statuetele masculine cu sexul redat plastic sunt reprezentate de patru exemplare, două dintre ele fiind în poziție verticală și două în poziție șezândă (fig. 3/1, 2, 5; 4/9). Piese în poziție șezândă au picioarele și fesele detașate prin incizii. Coloana vertebrală a unei statuete a fost modelată în mod realist (fig. 4/9). Figurinele masculine sunt ornate cu incizii orizontale dispuse pe brâu (fig. 3/2) și o diagonală aplicată de la umărul drept (fig. 3/1). Mai sus am menționat deja o piesă cu eșarfă redată printr-o incizie (fig. 3/3). Absența sânilor ne permite, cu o anumită probabilitate, să o atribuim categoriei statuetelor masculine, cu toate că sunt cunoscute și reprezentări feminine cu eșarfă (Pogoževa, 1983, p. 125; Monah, 1997, p. 128).

În colecția examinată sunt câteva piese a căror stare fragmentară nu ne permite să le atribuim categoriilor nominalizate (fig. 5/1, 3).

Din punct de vedere artistic, statuetele antropomorfe de la Brânzeni VIII aparțin reprezentărilor stilizate și doar unele elemente anatomice sunt modelate în stil realist.

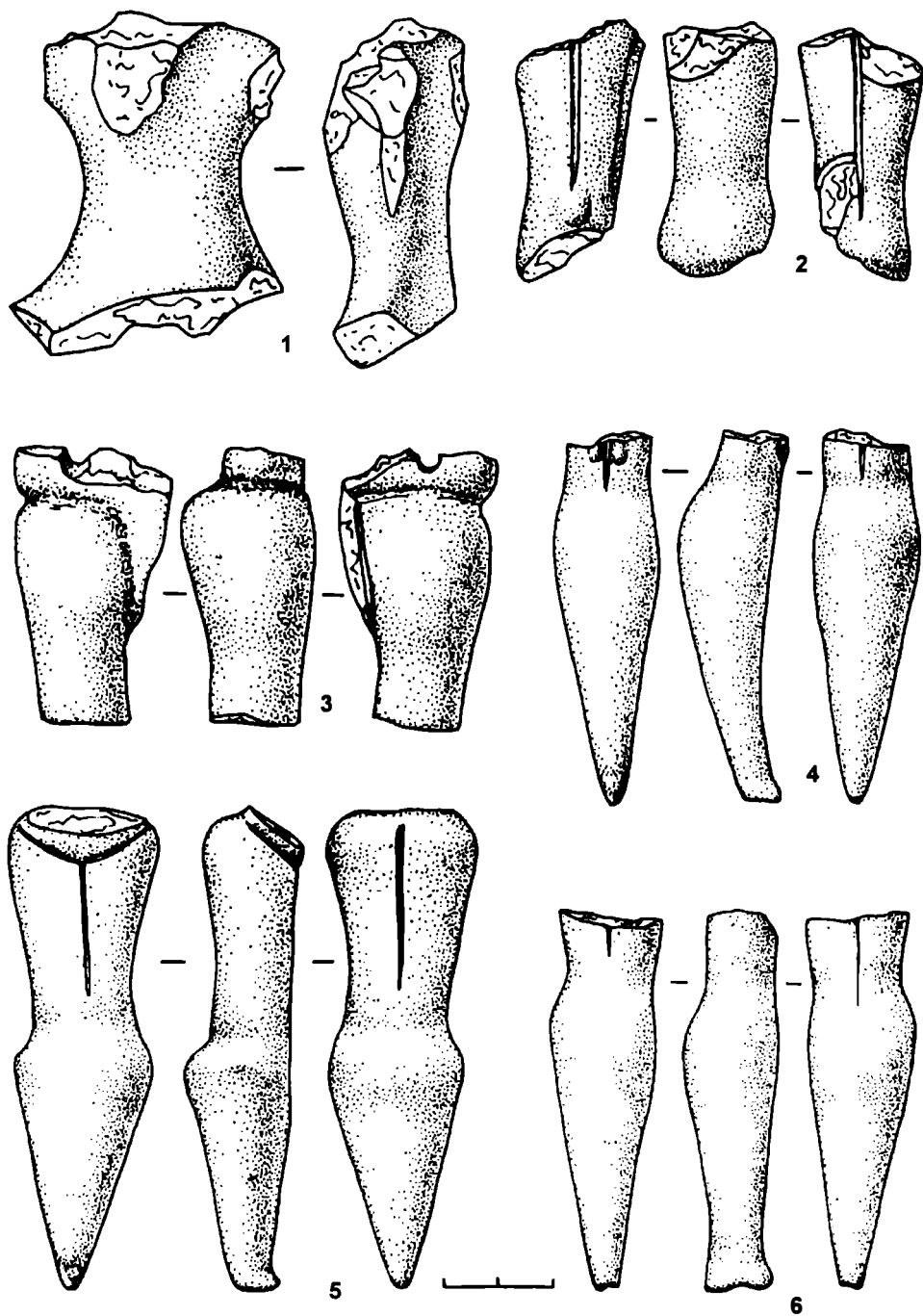

Fig. 5 – Brânzeni VIII. Fragmente de statuete antropomorfe.

În urma examinării colecției de statuete antropomorfe de la Brânzeni VIII au fost scoase în evidență tipurile principale și elementele decorative caracteristice lor. Drept criterii definitorii în clasificare au servit poziția pieselor, decorul și sexul lor. Astfel, s-a constatat că predominante sunt reprezentările zvelte în poziție verticală, modelate cu un picior unic sub formă de con, capul discoidal cu doi lobi delimitați de o nervură mediană și ochii redați prin perforații, umerii marcați prin „amorse” cu sau fără perforații, talia – de regulă – suplă, sânii realizați prin „pastile” sau proeminențe conice. Statuetele cu și fără decor sunt reprezentate de un număr aproape egal de piese, incluzând în cele ornate figurinele vopsite cu roșu crud după ardere. Între statuetele decorate prevalează piesele pictate. Elementul principal al ornamentului îl constituie linia neagră dispusă în diverse moduri (oblic, orizontal etc.) pe statuete, formând de cele mai multe ori motive unghiulare, și - mai rar - spirala sau romb. Elemente noi pentru decorul plasticii antropomorfe din faza Cucuteni B sunt tipurile de tatuaj și coafură, constatate pe tipurile de statuete de la Brânzeni VIII. Ca și în alte colecții de statuete antropomorfe ale complexului cultural Cucuteni-Tripolie și în cea de la Brânzeni VIII predomină reprezentările feminine.

După trăsăturile ei esențiale, colecția de statuete de la Brânzeni VIII se înscrie în cadrul reprezentărilor antropomorfe din faza Cucuteni B. Credem însă că este util să fie examinate nu numai în contextul fazei nominalizate, ci – în primul rând – în cel al plasticii antropomorfe din așezările de tipul Mereșeuca.

Din așezarea Nezvisko, nivelul Cucuteni B₁, au fost recuperate mai multe piese antropomorfe, divizate de E.K. Černyš în câteva tipuri. Majoritatea lor aparțin reprezentărilor verticale cu un picior unic, redat sub formă de con. Un alt tip îl formează figurinele în poziție șezândă, cu piciorul unic îndoit de la genunchi. Ultimului tip îi aparține o statueta cu corpul cilindric și baza plată. Unele statuete sunt pictate cu negru sau vopsite cu roșu crud. O figurină are spatele ornat cu vopsea neagră, deasupra căreia au fost trasate linii verticale, redând probabil coafura. După autoarea săpăturilor, capul statuetelor era discoidal, cu ochii marcați prin perforații, mâinile și umerii redați prin „amorse” (Černyš, 1962, p. 49-50, fig. 1/6). Trebuie să amintim capetele a două piese care au fost modelate aproape fără gât sau slab pronunțat, unul dintre ele având forma triunghiulară (Pogoževa, 1983, fig. 15/1, 2). După formă și manieră de realizare, ambele reprezentări denotă trăsături arhaice. A.P. Pogoževa subliniază că piesele de la Nezvisko aparțin subtipului c₂, cu picior fusiform și capul discoidal. După autoare, ele se evidențiază prin zveltețea corpului, iar unele exemplare sunt desăvârșite prin suplețea formelor (Pogoževa, 1983, p. 66).

În situl de la Mereșeuca, în nivelul Cucuteni B, plastica antropomorfă este reprezentată de aceleași tipuri documentate la Brânzeni VIII. Cele mai frecvente sunt statuetele feminine fusiforme, cu un picior unic terminat printr-un vârf conic sau talpă, cu sau fără decor. Reprezentările ornamentate au fost pictate cu dungi negre, dispuse de cele mai multe ori oblic și mai rar vertical sau orizontal. Atragem atenția asupra unei piese decorate cu dungi negre, formând unghiuri cu vârful în jos la intersecția cu o incizie verticală și cu vârful în sus pe fese. Partea inferioară a piciorului a fost vopsită cu negru, redând – probabil – un tip de încălțăminte, susținut de curele marcate prin linii negre verticale (Sorokin, 1983, fig. 3/19). Al doilea tip de statuete verticale este reprezentat de piese cu picioarele modelate separat, iar apoi lipite. Exemplarele decorate

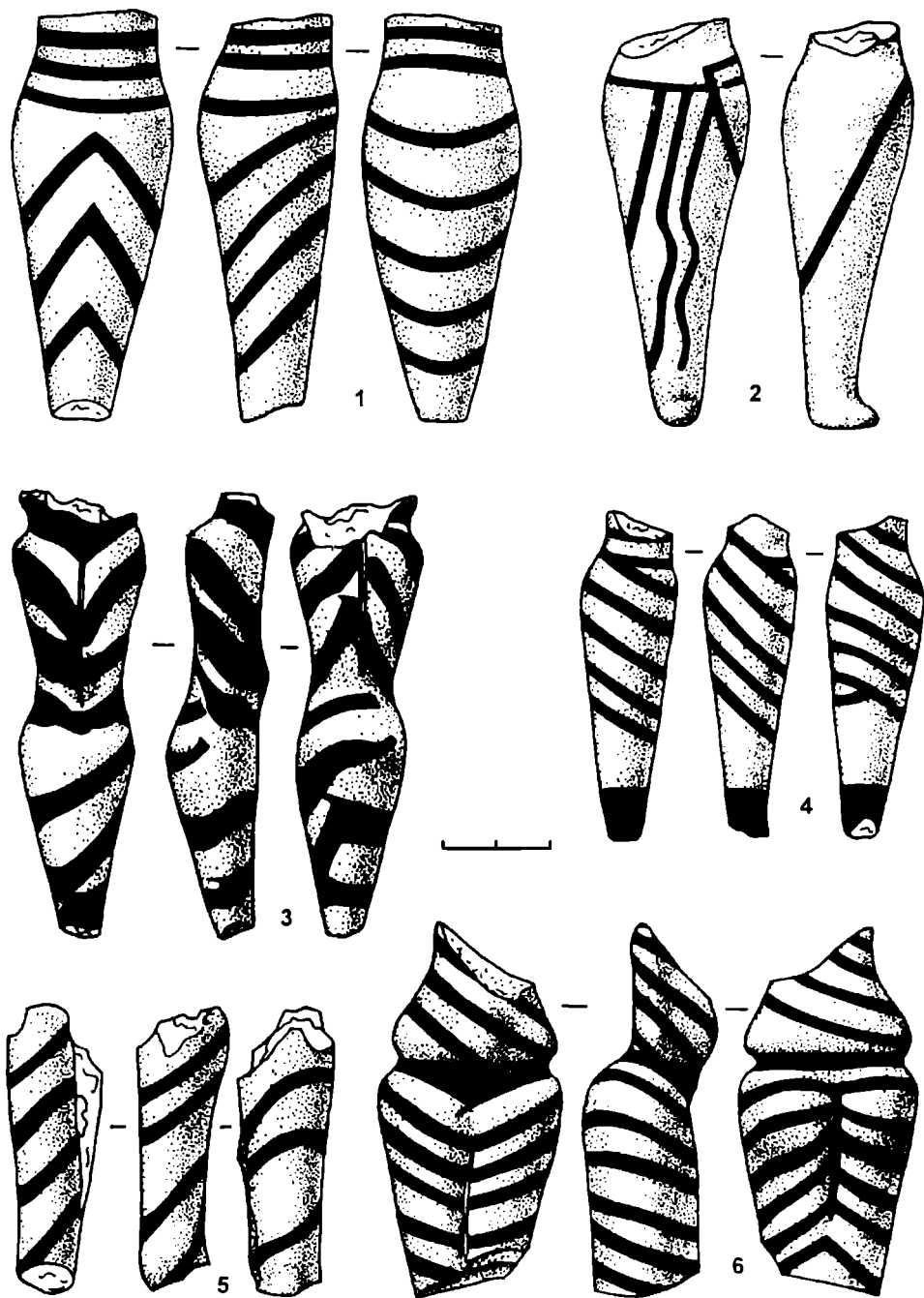

Fig. 6 – Brânzeni VIII. Fragmente de figurine antropomorfe pictate.

au fost pictate cu linii negre dispuse, de regulă, oblic pe tors și picioare. Uneori, brațele, pliurile adipoase și ombilicul au fost perforate (Sorokin, 1983, fig. 3/18). Statuetele masculine în poziție verticală sunt reprezentate de o piesă cu un picior unic, terminat printr-un vârf. Pliurile adipoase au fost perforate. Figurina este decorată cu o incizie orizontală care redă, probabil, centura. Tipului de statuete în poziție șezândă i-au fost atribuite două figurine, una fiind modelată relativ neglijent.

După informațiile lui S. Gusev, din așezarea Vorosilovka, situată în bazinul Bugului de Sud, au fost recuperate peste 150 de piese antropomorfe, majoritatea fiind în stare fragmentară. În colecție prevalează fragmentele de la partea inferioară (56,9%), cele de la partea superioară și mijlocie fiind reprezentate, de 17,2% și respectiv 25,9%. Majoritatea absolută a figurinelor sunt fusiforme și aparțin subtipului c_2 , după A.P. Pogoževa. Ele au capul redat sub formă de disc, cu doi lobi separați de o nervură mediană, cu gâtul mai mult sau mai puțin înalt, umerii și mâinile marcate prin „amorse”, iar ochii indicați prin perforații. Torsul statuetelor este plat, uneori umerii și pliurile adipoase fiind perforate. Partea inferioară a figurinelor este de formă conică. După A.P. Pogoževa, subtipul c_3 este reprezentat de cinci exemplare, care au partea inferioară de formă cilindrică, cu baza discoidală. Ambele tipuri de figurine reprezintă piese feminine în poziție verticală. Grupei de statuete în poziție șezândă îi aparțin trei exemplare, dintre care unul masculin. În colecția examinată, majoritatea absolută a pieselor sunt fără decor. O statueta a fost pictată cu dungi negre, dispuse oblic și orizontal. Pe o altă piesă a fost redat „șorțul”, puternic stilizat, printr-o incizie verticală și incizii orizontale scurte (Gusev, 1995, p. 199-204, fig. 59/5; 61/2). Nouă exemplare au fost vopsite cu roșu, care s-a conservat mai bine pe statuetele lustruite. De asemenea, autorul citat menționează piesele de dimensiuni mari în siturile din zona respectivă (Vorosilovka – 6 ex., Nemirov – 2 ex.; Sosny – 1 ex. etc.). De regulă, ele sunt fragmente de la partea inferioară, de formă cilindrică, pe un suport discoidal (Gusev, 1995, p. 207).

Constatăm că pentru plastica antropomorfă a așezărilor de tipul Mereșeuca sunt caracteristice statuetele verticale feminine cu partea inferioară conică. De regulă, se întâlnesc picioare nediferențiate, terminate prin vârf sau talpă (subtipul c_2 , după A.P. Pogoževa). Ele sunt, cu precădere, neornamentate. Statuetele decorate de acest tip se întâlnesc mai frecvent în așezările din interfluviul Nistru-Prut (Mereșeuca, Brânzeni VIII, Nezvisko).

În așezarea de la Bodaki, A.P. Pogoževa a remarcat patru statuete antropomorfe care, după trăsăturile morfologice ale corpului, capului și stilul decorului pictat, sunt similare figurinelor din stațiunea Vladimirovka (Pogoževa, 1983, p. 74). Unele elemente comune au fost constatate de T.A. Popova între statuetele de la Racovăț și Vladimirovka, primele servind ca prototipuri la împărțirea plasticii antropomorfe din ultima așezare (Popova, 1991, p. 209; 214). Cu toate că din plastica antropomorfă de la Vladimirovka a fost publicat un număr redus de statuete (Passek, 1949, fig. 48; 49; Jacubenko, 1990, passim), totuși, la o analiză comparativă cu colecțiile din așezările de tipul Mereșeuca, îndeosebi de la Brânzeni VIII și stațiunea eponimă, se observă trăsături similare. Ele se manifestă, în primul rând, în prezența tipului de statueta cu picioarele lipite, clar conturate și separate pe întreaga lor lungime de o incizie verticală. De asemenea, tipurile cu decor pictat sunt identice, iar tipurile de coliere redată în tehnica picturii coincid.

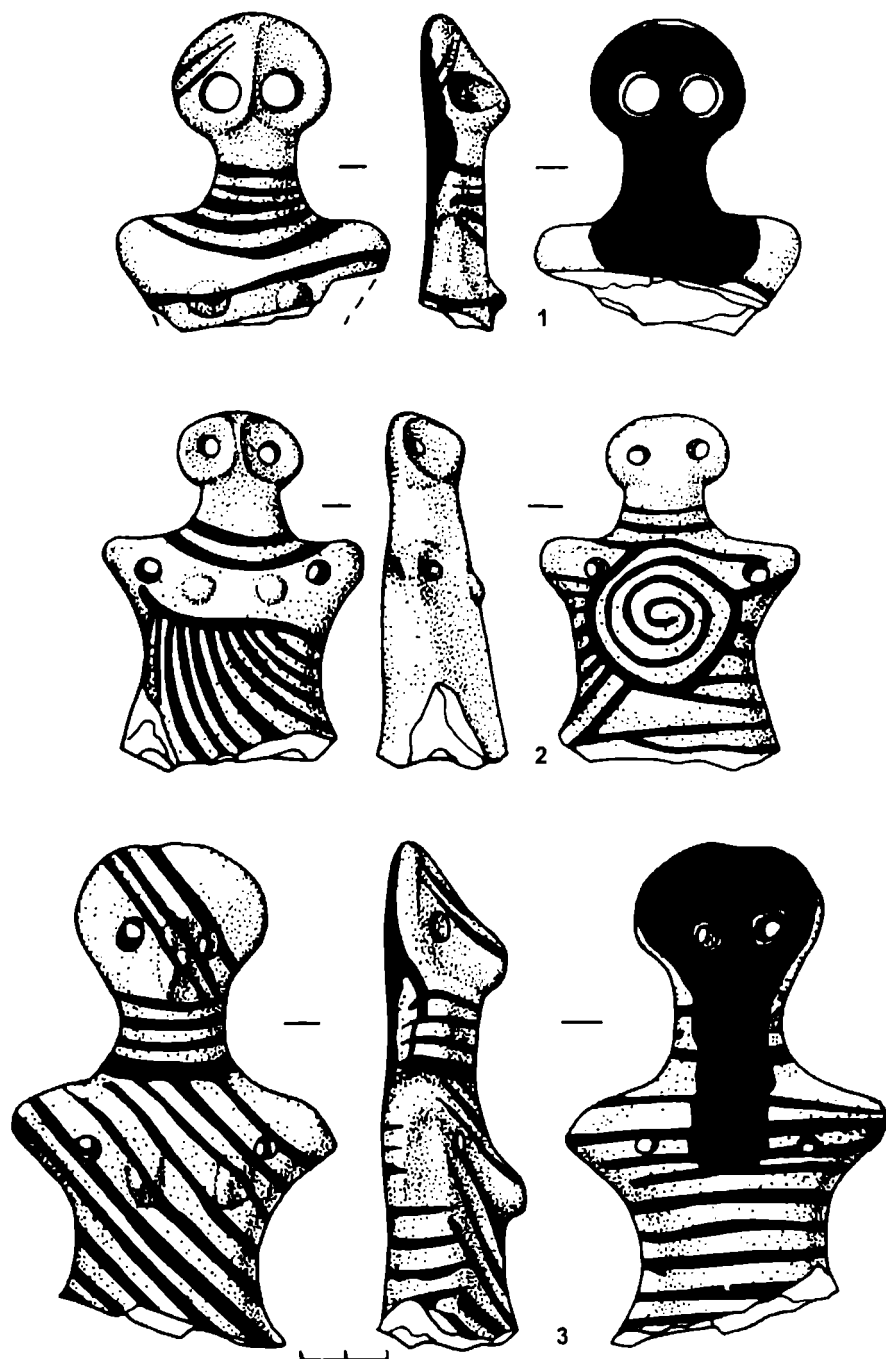

Fig. 7 – Brânzeni VIII. Statuete feminine cu decor pictat.

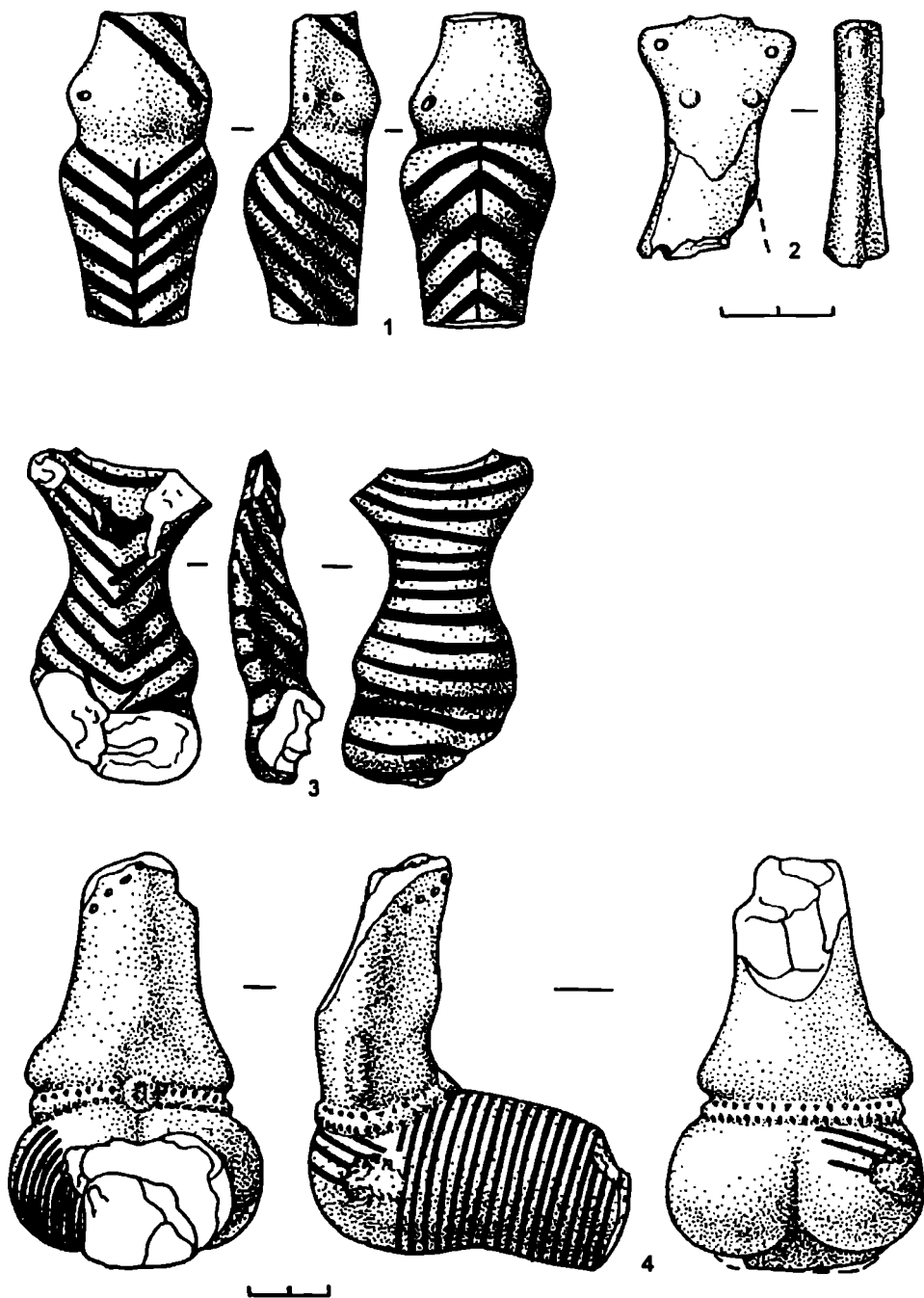

Fig. 8 – Brânzeni VIII. Fragmente de figurine antropomorfe.

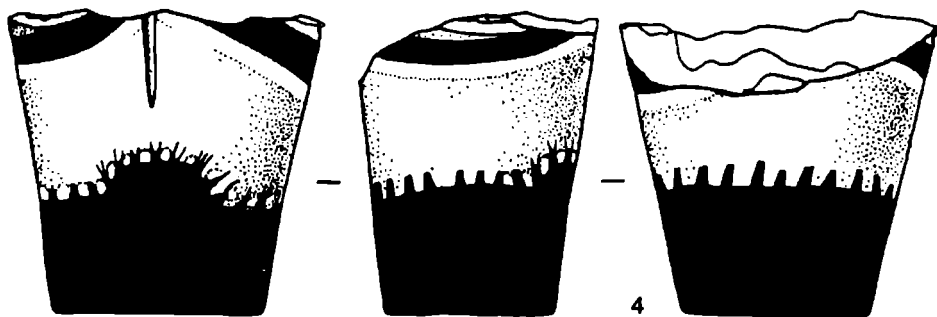
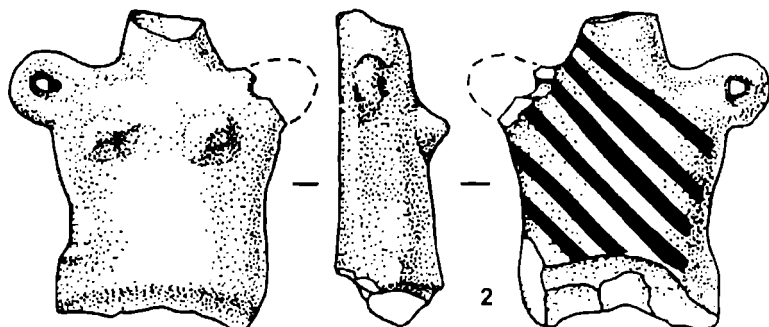
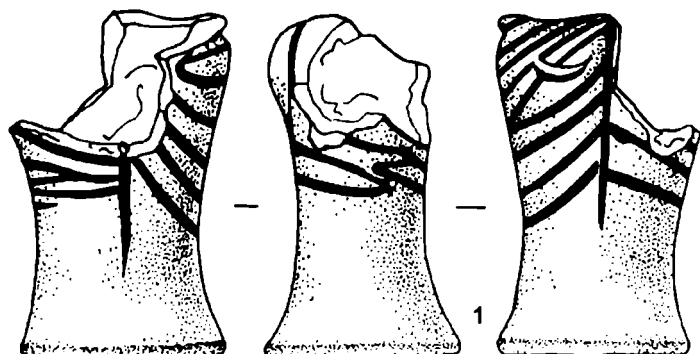

Fig. 9 — Brânzeni VIII. Fragmente de statuete cu decor pictat.

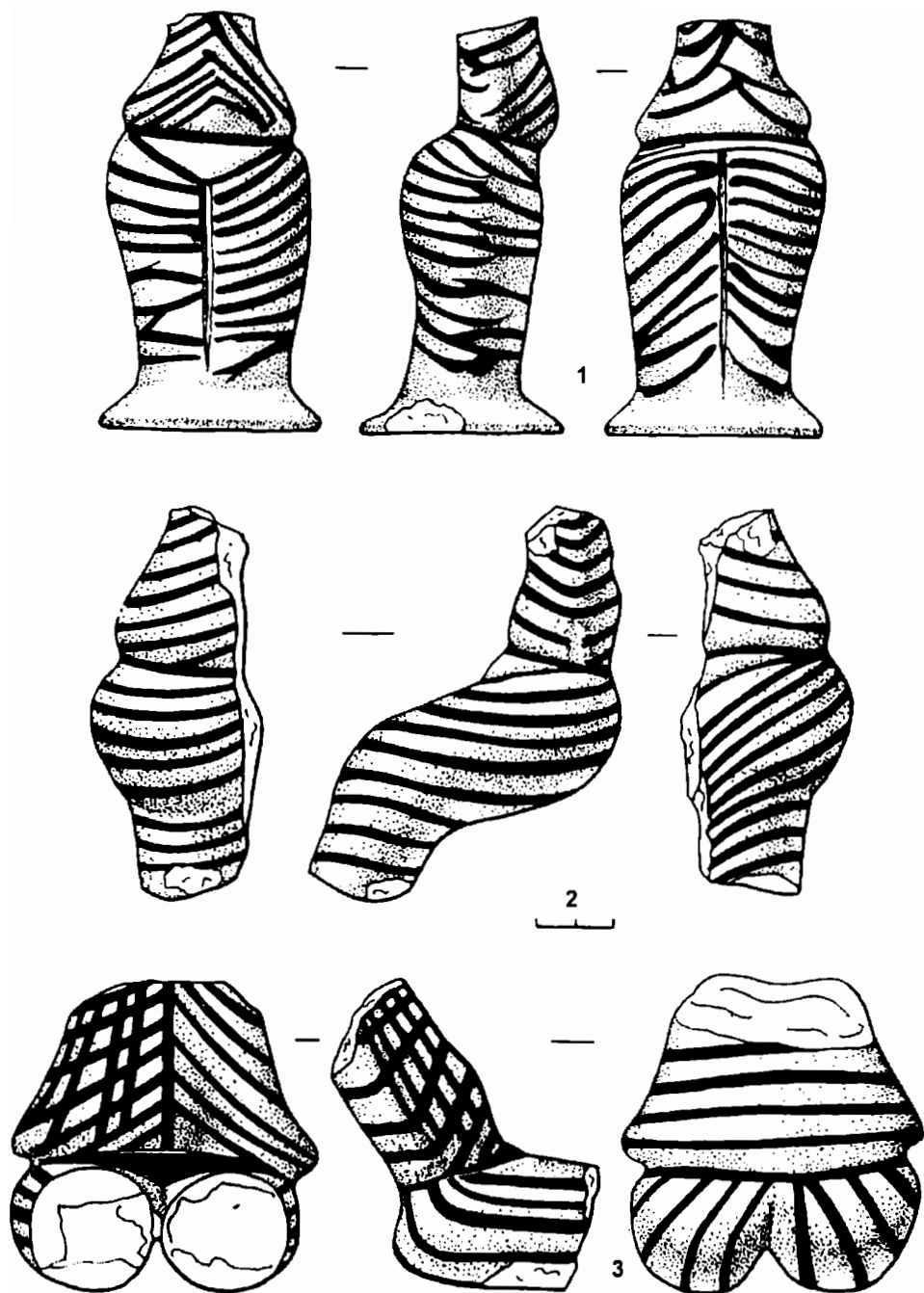

Fig. 10 – Brânzeni VIII. Fragmente de figurine feminine pictate.

După cum susține T.G. Movșa, complexele de plastică antropomorfă și zoomorfă, ca și cele ceramice, ale unor grupe de așezări sau variante locale au trăsăturile lor proprii și, în acest sens, aceasta a definit, pe baza statuetelor, câteva aspecte locale, în special în zona tripoliană. Referitor la reprezentările de la Vladimirovka, cercetătoarea a menționat faptul că figurinele pictate monocrom prevalează (Movșa, 1969, p. 29-30; 1993, p. 38-41).

Migrația elementelor cucuteniene spre est și nord-est a fost sesizată în toate cele trei faze de dezvoltare ale culturii Cucuteni. Dinamica ei a evoluat de la o fază la alta, însă începutul fazei Cucuteni B constituie, probabil, un moment de cotitură, când elementele cucuteniene declanșează o reacție în lanț a unor procese culturale, care s-au soldat cu formarea diverselor grupe și variante locale în complexul Cucuteni-Tripolie, încununate în zona tripoliană cu fondarea așezărilor de dimensiuni mari, de tipul Talianki, Maidaneckoe etc (Kruc, Ryžov, 1985; Ryžov, 1990; 1993; Šmagli, Videiko, 1990 etc.). În prezent se poate susține că acest proces, în etapa Cucuteni B₁, a fost inițiat de comunitățile așezărilor de tipul Racovăț (Popova, 1989; Sorokin, 1990; 1994), continuate de cele de tipul Mereșeuca (Sorokin, 1990; 1994; 1997; Gusev, 1995). Pătrunderea comunităților cucuteniene spre est s-a manifestat în complexele ceramice, plastica antropomorfă și alte elemente ale culturii materiale.

În concluzie, subliniem că trăsăturile comune ale plasticii antropomorfe de la Brânzești VIII (și a așezărilor de tipul Mereșeuca) și de la Vladimirovka reflectă aportul adus de comunitățile cucuteniene din etapa Cucuteni B₁ la formarea siturilor de tipul Vladimirovka.

BIBLIOGRAFIE

- E.K. Černyš – *K istorii naselenija eneolitičeskogo vremeni v Srednem Pridnestrov'e*, în *MIA*, 102, 1962, p. 5-85.
- Idem – *Eneolit Pravoberežnoi neolita i eneolita*, în *ACM*, 2, 1973, 161 p.
- Idem – *Issledovania arkheologo-etnografičeskoy ekspedicii*, în *AO*, 1981, p. 390-391.
- D. Monah – *Plastica antropomorfă a culturii Cucuteni-Tripolie*, BMA. III, 1997, 524 p.
- T.G. Movșa – *Ob antropomorfnoy plastyke tripol'skoj kul'tury*, în *SA*, 2, 1969, p. 15-34.
- Eadem – *Plastika tripol'sko-kukutens'koi spil'nosti (aspekt kul'turgenezu)*, în *Tripil's'ka kul'tura Ukrainy. Tezy dopovidej i povidomlen' naukovoju konferencij*, Lvov, 1993, p. 38-41.
- A. Nițu – *Ceramica Cucuteni B de la Miorcani (Botoșani)*, în *MemAntiq*, I, 1969, p. 279-298.
- T.S. Passek – *Periodizacija tripol'skih poselenii (III-II tys. do n.e.)*, în *MIA*, 10, Moscova-Leningrad, 1949, 248 p.
- A.P. Pogoževa – *Antropomorfnaja plastika Tripol'ja*, Novosibirsk, 1983, 145 p.
- T.A. Popova – *O roli naselenija Podnestrov'ja v formirovanii tripol'skoj kul'tury Bugo-Dnestrovskogo meždurečija*, în *Pervobitnaja arkheologija. Materialy i issledovanija*, Kiev, 1989, p. 142-148.

- Eadem – *Antropomorfnaja plastika tripol'skogo poselenija Racovec (po materialam kolekcij MAE)*, în *Novye kolekcij issledovanija po antropologii i arheologii. SMAE, XLIV, Sankt-Petersburg, 1991, p. 197-214.*
- T.A. Popova, E.K. Černyš – *Tripol'skoe poselenie u s. Bodaki*, în *ZAO, 2, 1967, p. 173-179.*
- S.N. Ryžov – *Mikrokhronologija tripol'skogo poselenija u s. Talianki*, în *I Polevoi seminar. Rannezemledel'českie poselenija-giganty tripol'skoi kul'tury na Ukraine. Talianki-Vesiołyi Kut-Maidaneckoe, 1990, p. 83-90.*
- Idem – *Nebelivs'ka grupa pamjatah tripil'skoi kul'tury*, în *Arkheologija, 3, Kiev, 1993, p. 101-114.*
- V. Sorochin – *Modalitățile de organizare a așezărilor complexului cultural Cucuteni-Tripolie*, în *ArhMold, XVI, 1993, p. 69-86.*
- V.Ia. Sorokin – *Raskopki mnogoslonoogo poselenija Merešovka-“Četățue” v 1980 g.*, în *AIM v 1979-1980 g., 1983, p. 102-111.*
- Idem – *Culturile eneolitice din Moldova*, în *TD, XV, 1-2, 1994, p. 67-92.*
- N.M. Šmagli, I.M. Videiko – *Mikrokhronologija poselenija Maidaneckoe*, în *I Polevoi seminar. Rannezemledel'českie poselenija-giganty tripol'skoi kul'tury na Ukraine. Talianki-Vesiołyi Kut-Maidaneckoe, 1990, p. 91-94.*

LA PLASTIQUE ANTHROPOMORPHE DE L'ÉTABLISSEMENT CUCUTENIEN DE BRÂNZENI VIII

Résumé

Dans l'article sont examinées les statuettes anthropomorphes de l'établissement de Brânzeni VIII, Rép. de la Moldavie (l'étape Cucuteni B₁), attribué à la variante locale des sites de type Mereșeuca. Dans le résultat de l'analyse ont été mises en évidence les types prédominants des figurines et de decor qui leur sont caractéristique. On est arrivés à la conclusion que les communites de l'étape Cucuteni B₁ de l'interfleuve Dnestre-Prut ont contribué à la formation des établissements du type Vladimirovka du bassin du Bug du Sud.

LÉGENDE DES FIGURES

- Fig. 1. Fragments des statuettes anthropomorphes.
- Fig. 2. Fragments des statuettes anthropomorphes.
- Fig. 3. Fragments des figurines anthropomorphes.
- Fig. 4. Fragments des figurines anthropomorphes.
- Fig. 5. Fragments des statuettes anthropomorphes.
- Fig. 6. Fragments des statuettes anthropomorphes peintes.
- Fig. 7. Statuettes féminines à décor peint.
- Fig. 8. Fragments des statuettes anthropomorphes.
- Fig. 9. Fragments des statuettes à décor peint.
- Fig. 10. Fragments des figurines féminines peintes.

